

Om Viden, Læring og Design I CMC

Heilesen, Simon

Published in:
Det Digitale Nærvær

Publication date:
2004

Citation for published version (APA):

Heilesen, S. (2004). Om Viden, Læring og Design I CMC. I S. Heilesen (red.), *Det Digitale Nærvær: Viden og Design i Nye Medier* (s. 7-12). Roskilde Universitetsforlag.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact rucforsk@kb.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Om viden, læring og design i CMC

Simon B. Heilesen

”Kommunikation er ikke, hvad det har været”, var mottoet, da faget Kommunikation på Roskilde Universitetscenter fejrede 25-års jubilæum i oktober 2003. Det er en påstand med adskillige nuancer. I denne bog tager vi fat på én af dem, som er, at vi i dag i høj grad benytter andre medier til kommunikation, end man gjorde ved uddannelsens start i 1978. Dengang var det året, hvor *Apple 2*-mikrodatamaten brød igennem kommercielt og dermed satte gang i en udvikling, som endte med at gøre computeren til hver mands eje. Internettet fandtes i 1978, men det var en særdeles eksklusiv sag, begrænset til udvalgte amerikanske forskningsmiljøer. Der skulle gå ti år, før det kom til Danmark, og andre fem før det begyndte at blive almindeligt udbredt. Computermedieret kommunikation (Computer-Mediated Communication, CMC), som en helt afgørende forudsætning for det *informationssamfund* ellers *videnssamfund*, vi angiveligt er på vej til at skulle leve i, har således ikke mere end 10 – 15 år på bagen.

Alligevel har CMC allerede nu betydet massive forandringer i den måde vi udsender og søger information på, kommunikerer både privat og i organisationer, samarbejder, underviser og tilegner os viden. I det store perspektiv er hele vores samfund og kultur i hastig forandring under indflydelse af *nettet*, som bl.a. en af bidragsyderne til denne antologi, James Slevin, tidligere indsigtfuldt har gjort rede for (Slevin 2000).

I den lille bog, som du nu sidder med, har vi ikke haft mulighed for at dække alle aspekter af den nye tids computermedierede kommunikation. Vores udgangspunktet er de genstandsområder med relation til praktisk anvendelig *faglig formidling*, der beskæftiger forskere og undervisere i de to netværk, som udgøres af henholdsvis *Center for Viden og Design i Nye Medier* og af den åbne uddannelse *Master i Computermedieret Kommunikation*, begge enheder på Institut for Kommunikation, Journalistik og Datalogi på Roskilde Universitetscenter. Det er netværk, som også strækker sig til flere andre aktive miljøer for forskning i Nye Medier, både i indland og udland, som det fremgår af artiklerne. Bogens kapitler er i nogen grad skrevet med tanke på studerende på videregående uddannelser og mellemuddannelser, som beskæftiger sig med it, medier og kommunikation. Men vi har samtidig bestræbt os på at skrive en bog, der kan læses af alle med interesse for Nye Medier, uden at man på forhånd behøver at være ekspert.

Bogen giver smagsprøver på, og et øjebliksbillede af den faglige baggrund og den igangværende forskning inden for tre de hovedområder:

- Videndeling i formelle og uformelle organisationer,
- Netbaseret samarbejde og læring,
- Design af produkter til computermedieret kommunikation.

I det følgende vil jeg kort forsøge at skitsere sammenhængen mellem antologiens mange bidrag til udforskningen af disse emner.

Videndeling er et af tidens modeord, og det er allerede blevet en smule slidt af de mange, og ikke altid velunderbyggede, forsikringer om, at videndeling simpelthen er vejen frem for moderne virksomheder. I den aktuelle sammenhæng tager vi ikke stilling til den

forretningsmæssige udnyttelse af fænomenet, men adskillige af artiklerne beskæftiger sig med forskellige aspekter af det.

Med udgangspunkt i det politisk aktuelle modeord "vidensoverførelse" og med eksempler hentet især fra den danske diskussion af begrebernes betydning og brug introducerer Jørgen Bang til grundbegreber som viden, information og kompetence. Han skitserer baggrunden for, at videndeling er blevet et populært begreb, og han kæder det sammen med pædagogisk teori og med dagens praksis i den danske folkeskole.

Intranet fremhæves ofte som et vigtigt redskab til at virkeliggøre videndeling. At et intranet ikke i sig selv løser alle problemer, men måske nærmere kan være med til at forstærke eksisterende eller skabe helt nye problemer, bliver slået grundigt fast af Jacob Thommesen. Han påpeger, at den øgede computermedierede kommunikation mellem enhederne i organisationer går hånd i hånd med en tvetydighed, som kan udløse misforståelser og konflikter, når en opgave skal løses af mennesker med forskellig baggrund og forskellige fortolkningsrammer.

Videndeling foregår i netværk, ikke blot de fysiske inter-, ekstra- og intranetværk, men – langt vigtigere – i netværk (eller nærmere networking) mellem mennesker. Sådanne netværk har eksisteret langt tilbage i tiden. Men som James Slevin påviser i sin analyse, har networking skiftet betydning og karakter i det moderne samfund. Det er ikke længere et spørgsmål om nytten ved at kende andre, men om at andre kommer til at kende en.

Både Brian Trench og Helle Frederiksen beskæftiger sig med forskellige praktiske aspekter af videndeling i formelle og uformelle netværk mellem mennesker. Brian Trench skildrer, hvad der sker med videnskabsformidling og med kommunikationen mellem forskere, når den henlægges til internettet, hvor alle stort set har adgang til alt materiale, og hvor vidensmonopoler, autoriteter og kontrolmekanismer står for skud. Mens denne artikel således undersøger de grundlæggende forandringer, som sker med den professionelle formidling, giver Helle Frederiksen eksempler på videndeling i uformelle netværk af enkeltpersoner med sammenfaldende faglige interesser. Med udgangspunkt i begrebet praksisfællesskaber (communities of practice) beskriver hun de faglige fællesskaber, der er opstået på først på Usenet og senere på World Wide Web.

Som det fremgår af Jørgens Bangs og Helle Frederiksens bidrag til antologien er der en ret nær sammenhæng mellem videndeling og "læring", ligesom der i øvrigt er det mellem Computer-Supported Collaborative Work (CSCW, der ofte vil udgøre en ramme for videndeling) og Computer-Supported Collaborative Learning (CSCL), som uden tvivl er den bedst beskrevne og herhjemme mest anvendte tilgang til netbaseret uddannelse. CSCL er udsprunget af CSCW. Praksisfællesskaber indgår som et væsentligt element i CSCL, både i danske og forskellige udenlandske varianter, som det fremgår af Daithí Ó Murchú og Elsebeth Korsgaard Sorensens artikel, der forklarer begrebet grundigt og viser det praktisk anvendt i et studie af to uddannelsesforløb i henholdsvis Irland og Danmark.

Praksisfællesskaber er også en del af grundlaget for de avatar-verdener til samarbejde og undervisningsbrug, som Sisse Siggaard Jensen er med til at bygge op fra grunden ud fra omfattende og velreflekterede teoretiske overvejelser om viden, videndeling, videnkommunikation, videndialoger og interaktionsformer. Artiklen giver et indblik i den nyeste, eksperimenterende og vel også lidt kontroversielle forskning i, hvordan man kan skabe undervisnings- og samarbejdssystemer, der taler til sanser og følelser i en helt anden

grad end de velkendte, tekstbaserede systemer, der ifølge forfatteren (i en mundtlig kommunikation) er nogenlunde lige så spændende og motiverende som arkivskabe.

En tilsvarende vægtning af det visuelle, multisensoriske og interaktive finder man hos Bo Fibiger, der imidlertid præsenterer en løsning af en helt anden art. Med afsæt i et af tidens store forsknings- og udviklingsprojekter tager han fat på en gennemprøvet teknologi, tv, som har fået nyt liv på nettet i form af streaming video. Han gennemgår grundbegreber som narrativitet, dramaturgi, iscenesættelse og kamerabrug, og han illustrerer deres praktiske anvendelse med en række aktuelle eksempler hentet fra undervisningsverdenen.

Design af it-løsninger, og muligheden for at bruge dem med udbytte er uløseligt forbundne, som det fremgår af flertallet af de allerede nævnte artikler. Dermed er vi fremme ved det tredje hovedtema i denne antologi, som er design af computermedieprodukter. Hvor Bo Fibigers tilgang til design af applikationer udspringer af film- og litteraturforskning, er Bjørn Laursens udgangspunkt perceptionspsykologi og skabende billedkunst. I en meget personlig fremstilling, der forener forskerens og dens udøvende kunstners blik, gør forfatteren det klart, at al snak om multimedier og computermedieret visuel kommunikation nødvendigvis må tage udgangspunkt i en forståelse af de helt grundlæggende begreber i billedsproget.

Det eksperimenterende og det oplevelsesorienterede er også centralt for Kenneth Hansen. Efter en gennemgang af en række af de nyeste strømninger inden for it-interaktionsdesign: Grid-teknologi, ubiquitous-, tangible-, pervasive- og social computing samt overbegrebet embodied interaction illustrerer og diskuterer han tre eksempler på eksperimenterende projekter, hvor computere og mennesker spiller sammen i rum og tid på måder som er karakteristiske for udviklingen. Diskussionen afsluttes med en opstilling af distinktionsanalytisk model for bevidstgørende design af nye computerstøttede situationer.

Skaberen af selve det nye begreb embodied interaction, Paul Dourish, skriver sammen med Danyel Fisher og Madhu Reddy om tidslighed (som pendant til rumlighed) som en forholdsvis overset men ikke desto mindre uhyre væsentlig faktor i design af computersystemer. Gennem et par case-historier giver forfatterne desuden smagsprøver på en særlig metodisk fremgangsform, hvor etnografiske feltstudier kombineres med eksperimentel udvikling af prototyper på computersystemer.

Brugergrænsefladen og en lidt mere traditionel tilgang til HCI-design (Human Computer Interface) er emnet i antologiens to sidste artikler, der tager udgangspunkt i henholdsvis detaljen og den overordnede udvikling. Niels Erik Wille stiller skarpt på skriften på skærmen og afliver myten om, at computerskærme som sådan gør det vanskeligt at læse online (det gør dårligt design derimod). Efter en diskussion af alle de forskellige faktorer, der betinger læselighed – skrifttype og -udformning, ergonomi, skærm, lys og farver – gennemgår han eksempler på tidens mest udbredte software til præsentation af tekster og diskuterer betydningen af, at computere i stadigt højere ikke behøver at stå fast på en kontorarbejdsplads.

Web-design til grafiske brugergrænseflader er i skrivende stund netop fyldt ti år. World Wide Web som sådan er et par år ældre. Men der er for længe dannet skoler og bygget bastioner for, hvad der er ”rigtigt” web-design. Simon Heilesen opsummerer og systematiserer denne udvikling og søger at forklare den dels ud fra WWW’s udvikling, dels ud fra forandringer i brugerkredsen og dennes behov og dels ud fra den betydelige

metodiske uensartethed, som kendetegner en ung disciplin, hvis udøvere stort set alle kommer med en faglig baggrund, der er forment i andre medier end WWW.

— o —

Til dette korte overblik over bogen skal føjes en ubetydelig men dog strengt nødvendig bemærkning om et af tidens brændende emner i den akademiske verden, tegnsætningen. Mens bogen i øvrigt er forsøgt givet et ensartet præg, har den enkelte bidrager selv bestemt, om hans eller hendes artikel skal benytte grammatisk kommatering, det ”nye komma” (nu blot det ”anbefalede”). Bøger er jo mindesmærker for deres tid, og på denne tolerante vis markerer vi året, hvor der blev lagt låg på en diskussion, som har krævet mere energi, end den var værd.

Til slut en tak til Afdelingen for Kommunikation på RUC og til Masteruddannelsen i Computer-mediated Communication for såvel opmuntring som praktisk støtte i arbejdet med at skabe denne bog. Også en stor tak til Arne Thing Mortensen, Bo Fibiger, Helle Frederiksen, Jakob Thommesen, Jørgen Bang, Kenneth Hansen, Robin Cheesman og Sisse Siggaard Jensen for at medvirke som lektører på artiklerne og til Jens Dørup for rådgivning om medicinsk terminologi.